

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

УДК 005 591.6 - 047.44 (477)

Черноіванова Г. С.

Д-р екон. наук, професор кафедри економіки підприємства
та організації бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено динаміку позицій України у Глобальному інноваційному індексі 2020–2024 рр., вплив війни на інноваційне середовище, тенденції фінансування та роль ІТ-сектора. Узагальнено ключові проблеми, перспективи й особливості інноваційної діяльності підприємств.

Ключові слова: розвиток інноваційної діяльності, Глобальний інноваційний індекс, витрати на інновації, аналіз інноваційної діяльності.

Annotation. The article examines the dynamics of Ukraine's positions in the Global Innovation Index 2020–2024, the impact of the war on the innovation environment, financing trends and the role of the IT sector. The key problems, prospects and features of the innovation activity of enterprises are highlighted.

Keywords: development of innovation activity, Global Innovation Index, innovation spending, analysis of innovation activity.

Актуальність. У сучасних умовах трансформації світової економіки інноваційна діяльність є визначальним чинником забезпечення конкурентоспроможності держави та фундаментом її сталого розвитку. Для України, що перебуває в умовах воєнних викликів, економічної нестабільності та водночас інтегрується у глобальний економічний простір, питання, як створити ефективну інноваційну політику, стає дедалі важливішим. Інновації виступають не лише рушійною силою економічного зростання, а й дієвим інструментом відновлення країни, посилення її обороноздатності, розвитку підприємництва та підвищення рівня життя населення.

Таким чином, аналіз сучасного стану й перспектив інноваційної діяльності в Україні є надзвичайно важливим для визначення стратегічних пріоритетів держави, вироблення дієвих механізмів підтримки інноваційного підприємництва та формування національної моделі інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях тема інноваційної діяльності підприємств займає важливе місце та є предметом дослідження багатьох учених в Україні й за кордоном. Проте й досі актуальним залишається формування комплексного підходу до оцінювання інноваційної активності підприємств, який враховував би галузеві особливості, масштаб підприємств і регіональну специфіку економічного розвитку.

На думку Михайлик О. та Бірак Є. [1], в умовах воєнного стану питання інноваційного розвитку підприємств стає предметом підвищеної уваги науковців і практиків, набуває стратегічного значення. Автори зазначають, що економічна дестабілізація, зумовлена військовими діями, обмежує можливості інвестування та реалізації інноваційних проєктів. Водночас саме активізація інноваційної діяльності може стати катализатором економічної стійкості, підвищення конкурентоспроможності підприємств і відновлення національної економіки у післякризовий період.

Метою статті є обґрунтування інструментів аналізу інноваційного розвитку на міжнародному та мікрорівнях.

Викладення основного матеріалу. Для більш ґрунтовного вивчення макросередовища підприємства доцільно проаналізувати показники Глобального інноваційного індексу (ГІІ). Цей індекс є одним із ключових інструментів, що використовується для оцінювання рівня інноваційного розвитку держав світу.

Глобальний інноваційний індекс 2022 року охопив 132 країни світу, визначивши лідерами Швейцарію, Сполучені Штати Америки, Швецію, Велику Британію та Нідерланди. Україна в зазначеному рейтингу посідає 4-те місце серед 36 країн із рівнем доходу нижче середнього та 34-ту позицію серед 39 європейських економік [2]. У 2023 році Всесвітня організація інтелектуальної власності представила оновлений звіт ГІ, у якому відображено актуальні тенденції розвитку інноваційної діяльності у світі в умовах економічної нестабільності.

За результатами дослідження, у 2022 році спостерігалось погіршення позицій України в рейтингу інноваційного розвитку: порівняно з 2021 роком країна знизилася з 49-ї до 57-ї сходинки. Водночас у 2023 році спостерігається певний прогрес: попри складні умови війни, Україна змогла покращити свої позиції у глобальному рейтингу, піднявшись на 55-те місце. Це стало можливим завдяки реалізації низки інноваційних проєктів та появі близько 80 нових стартапів, що демонструють стійкість і креативність українського бізнесу.

ІТ-сектор відіграє ключову роль у підтримці та розвитку інноваційного потенціалу України. Швидка адаптація компаній через релокацію бізнесу та персоналу в перші тижні війни дозволила зберегти функціональну стабільність галузі. Уже в I кварталі 2022 року ІТ-індустрія забезпечила понад 2 млрд доларів США надходжень до бюджету, що означає зростання експорту майже на 30% [3]. Як зазначає Дмитро Білаш, керівний партнер *Digital Future*, українські ІТ-компанії продовжують роботу та розвиток, а сам сектор залишається привабливим для іноземних інвестицій у сфері інновацій [3].

ГІ включає 132 держави, створюючи рейтинг найінноваційніших економік світу та визначаючи 100 провідних науково-технологічних кластерів. Його методологія ґрунтується на комплексній оцінці понад 80 показників, що характеризують інноваційний потенціал країн. До основних індикаторів належать інвестиції у сферу наукових досліджень і розробок, видатки на освіту, рівень виробництва високотехнологічної продукції та позиції університетів у міжнародних рейтингах, зокрема QS World University Rankings [4].

Варто акцентувати увагу на суттєвих регіональних відмінностях у розподілі інноваційного потенціалу. Так, за підсумками 2023 року, найінноваційнішою економікою світу стала Швейцарія. Друге місце посіла Швеція, яка випередила США. До першої п'ятірки увійшли також Велика Британія та Сінгапур, який водночас очолив рейтинг інновацій серед країн Південно-Східної Азії, Східної Азії та Океанії (SEAO) [4].

У 2024 році, згідно з Глобальним індексом інновацій, Україна посіла 60-ту позицію серед 133 країн, що на 5 пунктів нижче порівняно з 2023 роком (табл. 1). Україна у 2024 році посіла 60-те та 4-те місце серед 38 країн із доходом нижче середнього [5].

Таблиця 1

Глобального індексу інновацій України за 2024 рік

Рік	Глобальний інноваційний індекс	Інноваційні витрати	Інноваційні результати
2020	45	71	37
2021	49	76	37
2022	57	75	48
2023	55	78	42
2024	60	78	54

Джерело: [5]

Згідно з наданою табл. 1 щодо Глобального індексу інновацій України за 2020–2024 роки можна зробити такі висновки.

За період 2020–2024 рр. спостерігається загальна позитивна тенденція зростання глобального інноваційного індексу України – з 45 у 2020 році до 60 у 2024 році. Це свідчить про поступове покращення інноваційного потенціалу країни.

Інноваційні витрати демонструють стабільність на високому рівні – від 71 у 2020 році до 78 у 2024 році, з незначними коливаннями. Це вказує на послідовну підтримку інноваційної діяльності держави та бізнесу.

Інноваційні результати помітно зросли з 37 у 2020–2021 рр. до 54 у 2024 році, що свідчить про ефективніше використання наявних ресурсів і витрат у сфері інновацій.

До 2022 року інноваційні результати значно відставали від витрат, що свідчить про певну неефективність або затримку у впровадженні інновацій. Лише у 2024 році відбувається помітне вирівнювання цих показників.

Дані табл. 1 свідчать про стабільне фінансування інновацій та поступове підвищення їх ефективності, що позитивно впливає на загальний інноваційний потенціал України.

П'ятірку лідерів Глобального інноваційного індексу (ГІІ) 2024 року зайняли Швейцарія, Швеція, США, Сінгапур та Велика Британія. Порівняно з попереднім роком Сінгапур піднявся з 5-го на 4-те місце завдяки 14 першим позиціям серед 78 інноваційних показників ГІІ. Велику Британію замкнула п'ятірку лідерів. Серед країн колишнього СРСР найвищі позиції посіли Естонія, Литва та Латвія – відповідно 16-те, 35-те та 42-ге місця. Серед сусідніх країн Польща піднялася на одну позицію і зайняла 40-ве місце [6].

Таким чином, дослідження стану інноваційної діяльності в Україні у період воєнного стану підтверджує суттєвий негативний вплив війни на інноваційне середовище. Із початком повномасштабного вторгнення частина підприємств повністю припинила роботу, інші опинилися на тимчасово окупованих територіях, а деякі зазнали фізичних руйнувань.

У подальшому дослідженні увагу зосереджено на аналізі джерел інвестиційного фінансування інноваційних витрат промислових підприємств у 2018–2023 роках (табл. 2).

Таблиця 2

Фінансові джерела, які використовують підприємства для розвитку нововведень, тис. грн

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021р.	2022 р.	2023 р.
Усього	12180072,5	14220905,2	14406887,0	10171650,0	7640459,9	6989180,0
кошти бюджету	639052,8	556525,0	279540,0	к/с	258042,0	к/с
власні кошти підприємства	10742013,4	12474922,7	12297861,0	8114664,2	6028144,2	5713271,7
кошти інвесторів - нерезидентів	106949,4	42452,9	125328,0	к/с	31688,9	к/с
кошти інших джерел	692056,9	1147004,6	1704158,0	к/с	1322584,8	к/с

Джерело: [7]

Як свідчать дані табл. 2, у період 2018–2023 рр. спостерігається загальна тенденція до скорочення фінансування нововведень підприємств. Зокрема, сукупні витрати скоротилися з 14,4 млрд грн у 2020 році до 6,9 млрд грн у 2023 році, що свідчить про їх зменшення понад удвічі.

Основним джерелом інвестицій в інновації залишаються власні фінансові ресурси підприємств, які у певні періоди (зокрема у 2019–2020 роках) забезпечували більшість витрат на впровадження нововведень, що свідчить про недостатню залученість державного та приватного капіталу. У 2023 р. на фінансування наукової та науково-технічної діяльності було спрямовано близько 12 млрд грн.

Водночас проект державного бюджету на 2024 р. передбачає позитивні зміни: збільшення видатків на 20% з акцентом на прикладні дослідження, підтримку молодих учених і більш справедливий розподіл ресурсів між закладами вищої освіти відповідно до результативності їхньої наукової діяльності [2].

Отже, результати аналізу засвідчують, що, попри фінансові труднощі та вплив війни, Україна змогла зберегти значний науковий та інноваційний потенціал.

Висновки. Проведений аналіз показав, що інноваційна діяльність України зазнала істотних викликів унаслідок повномасштабної війни. Позиції країни у Глобальному інноваційному індексі протягом 2020–2024 рр. коливалися, зокрема спостерігається зниження у 2024 році до 60-го місця серед 133 країн світу. Водночас розвиток ІТ-сектора, поява нових стартапів і збереження наукового потенціалу свідчать про стійкість і здатність адаптуватися до кризових умов.

Інвестування інновацій значною мірою базується на власних коштах підприємств, тоді як державна підтримка залишається обмеженою. Однак зростання бюджетних видатків на наукові дослідження, заплановане у 2024 році, може стати позитивним сигналом для зміцнення інноваційного середовища.

Таким чином, подальше відновлення та розвиток інноваційної сфери в Україні потребує комплексної державної політики, диверсифікації джерел фінансування, стимулювання міжнародних інвестицій і збереження людського капіталу, що стане основою конкурентоспроможності на світовому ринку.

Література: 1. Михайлик О., Бірак Є. Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-86>. 2. Пермінова С., Ситник Н., Чупріна М. Інноваційна діяльність в Україні в період воєнної агресії: тенденції та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-62>. 3. Український бізнес під час війни: приклади успішних проєктів. URL: <https://cases.media/article/ukrayinskii-biznes-pid-chas-viini-prikladi-uspishnikh-proyektiv>. 4. Глобальний інноваційний індекс 2023 року. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/globalnyj-innovaczijnyj-indeks-2023-roku/>. 5. Позиції України в Global Innovation Index 2024: аналіз і тенденції. URL: <https://entc.com.ua/uk/2584-pozytsii-ukrainy-v-global-innovation-index-2024-analiz-i-tendentsii>. 6. Писаренко Т. В., Куранда Т. К. та ін. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в Україні у 2024 році : наук.-аналіт. доп. Київ: УкрІНТЕІ, 2024. 115 с. URL: <https://share.google/EvUVMlgxrUtWC3lCy>. 7. Наукова та інноваційна діяльність України // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2025 р.

ІНСТИТУЦІЙНІ УМОВИ ЕКОНОМІКИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 339.9:658

Чернуха Т. С.

Канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародної економіки і менеджменту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто інституційні умови економіки зарубіжних країн як чинник формування конкурентних переваг підприємства. Показано їхній вплив на ефективність бізнес-стратегії, інвестиційну привабливість і можливості виходу на міжнародні ринки.

Ключові слова: конкурентоспроможність, економіка зарубіжних країн, бізнес-стратегії.

Annotation. The paper examines the institutional conditions of foreign countries' economies as a factor in shaping enterprises' competitive advantages. Their impact on business strategy effectiveness, investment attractiveness, and opportunities for entering international markets is highlighted.

Keywords: competitiveness, foreign economies, business strategies.

У сучасному світі, де процеси глобалізації набирають обертів, підприємства все частіше стикаються з необхідністю враховувати особливості інституційних умов зарубіжних країн при виході на міжнарод-